

การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและ
ดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ
สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

Development of Community Empowerment, Social Monitoring
and Assisting Individuals who are Economically and Socially
Affected from COVID-19 Pandemic

Received 14 August, 2021

Revised 29 September, 2021

Accepted 10 November, 2021

กาญจนา รอดแก้ว¹

Kanchana Roadkaew²

บทคัดย่อ

การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีวิธีการดำเนินการโดยการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน เพื่อการพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ประกอบด้วย 1) การเตรียมการ เพื่อการเตรียมความพร้อมชุมชน 2) การศึกษาชุมชน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงาน เพื่อการเรียนรู้และการสร้าง

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย

E-mail: rkanchana1@gmail.com

² Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok Thailand

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เครือข่ายชุมชน 4) การจัดทำแผน โดยการจัดทำแผนระดับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ 5) การพัฒนาโครงการ เป็นการจัดทำรายละเอียดโครงการเพื่อให้มีความพร้อมในการนำไปสู่การปฏิบัติ 6) การดำเนินโครงการ เป็นการนำโครงการที่กำหนดไว้มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล และ 7) การสรุปและถอดบทเรียนชุมชน เป็นการทบทวนการดำเนินงานเพื่อเป็นบทเรียนรู้ของชุมชน

คำสำคัญ: การเสริมพลังชุมชน , ผลกระทบทางเศรษฐกิจ , ผลกระทบทางสังคม

Abstract

The objective of the development of community empowerment, social monitoring and assisting individuals who are economically and socially affected from COVID-19 pandemic is to develop community empowerment to include social monitoring system and assisting individuals who are economically and socially affected from COVID-19 pandemic. The operating method is to empower the community in order to develop community empowerment format. The research result is as follows: developing community empowerment format to include social monitoring system and assisting individuals who are economically and socially affected from COVID-19 pandemic includes: 1) Preparing the community; 2) Studying the community by collecting community data, analyzing data by participating and learning of the community; 3) Discussions and field visits to learn and create community network; 4) Creating a plan at community level to prepare the community for situations; 5) Developing projects by creating project description to prepare for application; 6) Project operations are implementing scheduled projects for result-based application; and 7) Summarizing and extracting community lesson learned is a way to review the operations as a lesson for the community.

Keywords: Community empowerment, Economic effect, Social effect

บทนำ

1. หลักการเหตุผล

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เริ่มแพร่เข้าสู่ประเทศไทย ตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 โดยผู้เดินทางท่องเที่ยวชาวจีนจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน พร้อมกับมีการแพร่เชื้ออย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่างๆ ในทุกภูมิภาค ผ่านผู้เดินทางจากประเทศจีนและประเทศอื่นๆ ที่มีรายงานการแพร่เชื้อในประเทศ ในปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกกำลังพยายามอย่างเต็มที่เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกันการนำเชื้อเข้าจากประเทศกลุ่มเสี่ยง และควบคุมการระบาดในประเทศ

สถานการณ์การติดเชื้อและการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย คาดการณ์ได้ว่าจะดำเนินไปเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้ ระยะที่ 1 พบผู้ป่วยเดินทางมาจากประเทศที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป้าหมายการควบคุมโรค คือ ป้องกันการแพร่เชื้อในประเทศ มาตรการตอบโต้หลัก คือ การคัดกรองและเฝ้าระวังโรคในผู้เดินทางจากประเทศกลุ่มเสี่ยง และควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจาย โดยดูแลรักษาผู้ป่วยในห้องแยกโรคในโรงพยาบาลหากค้นหาและควบคุมผู้ติดเชื้อได้ทั้งหมดก็จะไม่มีการระบาดในประเทศ ระยะที่ 2 พบผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ภายในประเทศ และมีการระบาด ในวงจำกัดเป้าหมาย คือ การควบคุมโรคให้อยู่ในวงจำกัด มาตรการตอบโต้หลัก คือ ควบคุมและชะลอการระบาด โดยการเฝ้าระวัง ค้นหาผู้ป่วยอย่างถี่ถ้วน ดูแลรักษาผู้ป่วยพร้อมควบคุมการติดเชื้อในสถานพยาบาล ติดตาม เฝ้าระวังโรคในผู้ที่สัมผัสกับผู้ป่วย ระยะที่ 3 พบการระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นวงกว้างในประเทศไทย เป้าหมายการควบคุมโรค คือ การบรรเทาความเสียหายและผลกระทบ มาตรการตอบโต้หลัก คือ การดูแลรักษาผู้ป่วยเพื่อให้มีผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด และสื่อสารแนะนำให้ประชาชนป้องกันตนเองให้กว้างขวางที่สุด (กรมสุขภาพจิต, 2563, น.1-2)

ทั้งนี้มาตรการของรัฐต่อการดูแลผู้ป่วยและผู้ได้รับผลกระทบโรคโควิด-19 เช่น 1) มาตรการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดแนวทางเวชปฏิบัติ

การวินิจฉัย ดูแลรักษา ป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ข้อเสนอแนะ คำแนะนำ แนวทางปฏิบัติ 2) มาตรการการเงินการคลัง กระทรวงการคลังมีมาตรการเยียวยาภายใต้ โครงการเราไม่ทิ้งกัน ชดเชยรายได้ที่หายไปกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 และธนาคารแห่งประเทศไทยมีมาตรการจัดการหนี้เดิมที่มีอยู่ ให้เงินกู้ใหม่ที่มีดอกเบี้ยต่ำ 3) มาตรการลดค่าใช้จ่าย ลดค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เลื่อนชำระภาษีเงินได้ให้ประชาชนไปจนถึงเดือนสิงหาคม 2563 ยกเว้นค่าเช่าที่ราชพัสดุ 1 ปีให้กับผู้อาศัย เกษตรกร 4) มาตรการจ้างงาน สำนักงานประมาณจัดสรรงบ 2,700 ล้านบาท ดำเนินโครงการจ้างงานประชาชน ไม่เกิน 6 เดือน อัตราจ้างต่อเดือนไม่เกิน 9,000 บาทต่อเดือน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการของรัฐที่จัดส่วนใหญ่เป็นมาตรการการกระตุ้นเศรษฐกิจมากกว่า มาตรการทางสังคมโดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้ป่วยและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-19 สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติในครอบครัว ชุมชน สังคม รวมทั้งการทำหน้าที่ทางสังคมได้

จากการดำเนินงานตามมาตรการดังกล่าว ยังมีประเด็นทางสังคมที่สำคัญ เช่น 1) การรับรู้ ความเข้าใจต่อโรคโควิด -19 ที่ไม่ถูกต้องส่งผลให้เกิดอคติต่อผู้ป่วยและส่งผลกระทบต่อครอบครัวในการดูแลผู้ป่วย และการถูกตีตราจากสังคม การถูกปฏิเสธให้อยู่ในบ้านและชุมชน และการไม่ยอมรับให้อยู่ร่วมกับผู้อื่น 2) ผู้ที่ผ่านการกักตัว 14 วันและผู้ป่วยที่หายแล้ว ขาดความมั่นใจที่จะเปิดเผยตนเอง รู้สึกกังวลใจ กลัวถูกรังเกียจ การมองตนเองเชิงลบ ขาดความมั่นใจในตนเอง กักตัวไม่กล้าออกไปข้างนอก 3) การตกงาน ไม่มีรายได้ เด็กไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัว เมื่ออยู่ในภาวะเจ็บป่วยอาจส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยที่เป็นหัวหน้าครอบครัวส่วนหนึ่งมีอาชีพรับจ้างรายวัน ขาดรายได้ และหากเป็นผู้ที่ต้องสงสยหรือกลุ่มเสี่ยงต้องถูกกักตัวไว้ 14 วันก็จะทำให้ครอบครัวเดือดร้อน และประเด็นหากพ่อและแม่เด็กเป็นผู้เข้าข่ายกลุ่มเสี่ยง สงสยจะได้รับการสัมผัสกับผู้ป่วย ก็จะทำให้เด็กขาดผู้ดูแล 4) ปัญหาสุขภาพจิตของผู้ป่วยและคนในครอบครัว ผู้ป่วยและผู้ถูกกักตัว 14 วัน อาจรู้สึกเครียด วิตกกังวลมาก หากไม่มีกระบวนการดูแลอย่างถูกต้องจากนักจิตวิทยา

นักสังคมสงเคราะห์ก็จะทำให้บุคคลเหล่านี้ทำร้ายตัวเอง และอาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้

ดังนั้นการดูแลเพื่อฟื้นฟูเยียวยา ผู้ป่วยและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการมีงานทำและรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการใช้ชีวิตประจำวัน และการเข้าถึงมาตรการเยียวยาของรัฐ เพื่อฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 จนกว่าคนกลุ่มนี้จะเข้าสู่ภาวะปกติ การส่งเสริมทุนทางสังคมมาสนับสนุนดูแลผู้ป่วยและผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงมีความสำคัญที่สังคมไทยควรเตรียมการไว้โดยการส่งเสริมบทบาทในระดับชุมชน การเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมบทบาทของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อม มีความสามารถในการปรับตัวและการรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนร่วมกันปฏิบัติการในชุมชน เพื่อการพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน มีแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการเสริมพลังอำนาจ ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเชื่อมระหว่างทฤษฎีทางสังคมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมกับทฤษฎีของการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการปฏิบัติที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเสริมพลังการทำงาน การทำงานที่ยึดหลักเหตุผล เป็นการสร้างทฤษฎีจากการปฏิบัติ เป็นกระบวนการวิจัยที่ออกแบบโดยผู้ปฏิบัติ ร่วมกันพิจารณา มีมิติของความสัมพันธ์ของระบบสังคมและโครงสร้างทางสังคม

วรรณดี สุทธินิรากร (2560, น. 113-116) อธิบายหลักการของการวิจัยปฏิบัติการ ของ Kemmis and Mc Taggart (1992) คือ

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเข้าถึงการปรับปรุงด้วยการให้การศึกษาใหม่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้จากกระบวนการเปลี่ยนแปลง

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้คนเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติที่ตนเองเป็นเจ้าของ

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาไปตามเกลียวของการสะท้อนตนเอง คือ วงจรของการทำแผนปฏิบัติการ การสังเกตอย่างเป็นระบบ การสะท้อนผล จากนั้นนำไปปรับแผนใหม่ ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผลเป็นวงจรที่ดำเนินการต่อเนื่องในครั้งต่อไป

4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการสร้างความร่วมมือ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ ความรับผิดชอบในการปรับปรุงการปฏิบัติ

5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการสร้างชุมชนของการวิพากษ์ตนเองของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือกันในการทำวิจัย มีการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผล เป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนที่มีความผูกพันในท่ามกลางการตื่นรู้ จากการเรียนรู้ในสถานการณ์ปฏิบัติการที่ทุกคนมีความเป็นเจ้าของ มีความเป็นอิสระ

6) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้บุคคลมีอิสระภาพ และตอบสนองโอกาส

7) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับผู้คนในการนำทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติการในสถานการณ์ของการวิจัยนำมาซึ่งความเข้าใจในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสถานการณ์

8) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการกำหนดให้บุคคลเข้าสู่การปฏิบัติ มีการกำหนดแนวคิด และฐานคติเกี่ยวกับองค์กร สถาบันเพื่อนำไปสู่การทดสอบโดยการรวบรวมหลักฐานของการสำรวจปัญหาหรือสถานการณ์ที่นำบุคคลเข้าสู่การปฏิบัติ เป็นการพิสูจน์ความคิดและฐานคติในระหว่างการปฏิบัติ

9) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปิดใจหรือมีใจกว้างมากขึ้น เกิดขึ้นจากการพิจารณาข้อมูลหรือหลักฐานที่บันทึกเก็บไว้ โดยสามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปอย่างถูกต้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตัดสินผล มีการสะท้อนผลซึ่งจะก่อให้เกิดความประทับใจของผู้ปฏิบัติ

10) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับการสร้างประสบการณ์ในการเดินทางของบุคคลที่ได้บันทึกความก้าวหน้าของตนเองผ่านการสะท้อนตน เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการสะท้อนผล

11) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ไหวพริบ มีภาวะที่เป็นการเมือง เพราะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะมีผลกับบุคคลอื่น

12) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับผู้คนจากการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่อยู่ในโครงสร้างทางสังคม

13) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มต้นที่วงจรถ้อยๆ มีการวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผล ซึ่งช่วยขจัดเคลือบปัญหาจากความคิดและฐานคติ ทำให้มองเห็นปัญหา แนวทางในการแก้ไขและลงมือแก้ไข รวมทั้งหนุนให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ และทำให้การทำงานมีความก้าวหน้า โดยการตั้งคำถามที่ทรงพลัง

14) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการทำงานกับคนกลุ่มเล็ก โดยมีผู้ให้ความช่วยเหลือหรือสร้างความร่วมมือ และนำไปสู่การขยายขอบเขตที่กว้างขึ้นจนกลายเป็นชุมชนนักปฏิบัติที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งประสิทธิผลของการปฏิบัติเกิดขึ้นจากปฏิบัติการที่ห้อมล้อมด้วยการตั้งคำถาม

15) การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีการบันทึกการปรับปรุงของกลุ่ม บันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ บันทึกการเปลี่ยนแปลงในการอธิบายหรือบรรยาย รวมทั้งตัดสินใจการปฏิบัติ การบันทึกความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งลักษณะของการปฏิบัติจะบันทึกถึงพัฒนาการของการทำวิจัย

16) การวิจัยเชิงปฏิบัติการยอมให้สมาชิกกลุ่มใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจด้วยเหตุผลในกระบวนการทำงานที่เป็นเหมือนการให้การศึกษา เนื่องจากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสะท้อนผลเชิงวิพากษ์ในปฏิบัติการวิจัยที่ช่วยให้เกิดการพัฒนา ได้ทดลองปฏิบัติและได้สำรวจ ตรวจสอบเชิงวิพากษ์ด้วยเหตุและผล

จุดเน้นที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ ความร่วมมือและกิจกรรมความร่วมมือ กิจกรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงกับการทำงาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดองค์ความรู้ เป็นกระบวนการเสริมพลังจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างความรู้ความเข้าใจ การวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม การสังเกต และการสะท้อนผล

สิริกร เลิศลักษณ์ธราธาร (2550) ได้ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผล โดยการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในขอบเขตขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ในการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ รายได้ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้ภาษา ค่านิยม ความปลอดภัย ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การอธิบายเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง การทำแผนปฏิบัติการและ

หาทางเลือกเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การสรุปการเรียนรู้เพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง และการบันทึกเรื่องราวหรือกิจกรรมเพื่อการสื่อสารและสร้างการเรียนรู้ต่อไป

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment)

การเสริมพลังอำนาจ เป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ในการพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพของบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชน ให้สามารถแก้ไขปัญหาและดำเนินชีวิตได้อย่างเข้มแข็ง ตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง และมีอิสระในการตัดสินใจ ผ่านการทำงานกับความคิด ความรู้สึก การค้นหาจุดแข็ง การสร้างเครือข่าย การสนับสนุนทรัพยากร และเรียนรู้ทำความเข้าใจที่มาของปัญหาและผลกระทบของปัญหา และยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

อภิญา เวชยชัย (2557) ได้อธิบายกระบวนการเสริมพลังอำนาจ มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่หนึ่ง การประเมินสถานะและการวางแผน (Assessment and planning) ประกอบด้วย 1) การหาจุดเริ่มต้นของการเสริมพลังในตนเอง 2) การกำหนดประเด็นที่ต้องการการพัฒนา 3) การให้ความสำคัญกับทักษะที่เกี่ยวข้อง 4) การประเมินรูปแบบการเรียนรู้ และ 5) การวางแผน ขั้นที่สอง การดำเนินการ ประกอบด้วย การจัดการให้เป็นไปตามแผน ด้วยการประสานทรัพยากร การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และการเผชิญหน้ากับทัศนคติและมุมมองเชิงอคติ ด้วยการสร้างความตระหนักรู้ในตนเองในการเผชิญหน้ากับความคิดแบบตีตราและเหมารวมต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ขั้นที่สาม การสะท้อนกลับ มีความสำคัญในฐานะการทบทวนความคิด ความรับรู้ มุมมองต่อเรื่องราวต่างๆ และสะท้อนออกมาผ่านการอธิบาย ถือเป็นกระบวนการทำงานกับความคิดผ่านการตั้งคำถามและการสนทนากลุ่มในมุมมองเชิงวิพากษ์ในประเด็นปัญหาร่วมกัน

ทั้งนี้กระบวนการเสริมพลัง ประกอบด้วย การเรียนรู้ และการวางแผน การดำเนินการตามแผน และการทบทวนการดำเนินการ เพื่อให้บุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชน เรียนรู้ตนเอง ตระหนักในพลังอำนาจของตนเอง และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร (2551) อธิบายการเสริมพลังอำนาจระดับชุมชนว่าการเสริมพลังอำนาจระดับชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนสามารถจัดการเข้าถึงกระบวนการของรัฐและเข้าถึงแหล่งประโยชน์ของชุมชน เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือในกลุ่มทรัพยากรต่างๆ ในชุมชน อันส่งผลให้ชุมชนสามารถควบคุมความเป็นอยู่และกำหนดอนาคตของตนเองและชุมชน เพราะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบเชิงปฏิบัติการในกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ซึ่งประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม 2) ภาวะผู้นำ 3) โครงสร้างองค์กร 4) การประเมินปัญหา 5) การบริหารทรัพยากร 6) การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการการพัฒนา ด้วยการตอบคำถามทำไม 7) การเชื่อมโยงกับผู้อื่น 8) บทบาทของตัวแทนองค์กรภายนอก 9) การบริหารโครงการ

กรมสุขภาพจิต (2554) ได้เสนอขั้นตอนการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับชุมชน ดังนี้ 1) การศึกษาชุมชนของตนเอง โดยสมาชิกในชุมชนร่วมกันสำรวจปัญหาความต้องการของชุมชน โดยการสร้างบรรยากาศ แร่จูงใจ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เห็นคุณค่าในการทำงานร่วมกันบนฐานแห่งความเท่าเทียมกัน 2) การร่วมแรงร่วมใจสร้างทีม เพื่อให้สมาชิกเกิดจิตสำนึกในการสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสร้างพันธสัญญาในการสร้างสุขให้ชุมชนร่วมกัน 3) การสร้างชุมชนให้เกิดพลัง ผ่านต้นทุนชุมชน ความร่วมมือ และการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาได้

มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553) ได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า 1) องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาระบบ

เศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม ความเสมอภาคความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน

2) รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน แห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและการวางแผน การวิเคราะห์ ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา การจัดเวที ชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ การบันทึกการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้คณะกรรมการ คณะบุคคลหรือแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีการติดตามผลการดำเนินงานและมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกหรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ

การทำให้ชุมชนเกิดพลังอำนาจหรือความเข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัย การเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศ การสร้างจิตสำนึก การสร้าง แรงจูงใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการทำงานเป็นทีมร่วมกันบนพื้นฐานความเท่าเทียม การเห็นคุณค่า และความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนและคนในชุมชนสามารถบริหารจัดการ และกำหนดทิศทางของตนเองและชุมชนได้

ดังนั้นกระบวนการปฏิบัติการเสริมพลังชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน รวมทั้งปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อการจัดทำแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีการบันทึกเรื่องราวการดำเนินกิจกรรมและการสรุปบทเรียนรู้เพื่อสร้างการเรียนรู้ สร้างชุมชนให้เกิดพลังบนฐานทุนชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อชุมชนเข้มแข็งต่อไป

วิธีการศึกษา

1. วิธีการดำเนินการ

ระยะที่ 1 การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน ดำเนินการในพื้นที่ตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีกลุ่ม องค์กร ภาคีเครือข่ายการดำเนินงานที่หลากหลาย ชุมชนมีความพร้อมในการดำเนินงาน และมีการดำเนินกิจกรรมในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

1) การเตรียมการ โดยการประสานพื้นที่ การประสานผู้นำชุมชนและเครือข่ายในชุมชน การทำความเข้าใจร่วมกัน และการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

2) การศึกษาชุมชน โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ทุนชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน และบทบาทชุมชนในการดำเนินการที่ผ่านมา

3) การจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน

4) การพัฒนาโครงการ / กิจกรรมชุมชน

5) การดำเนินการโครงการนำร่องเพื่อดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดโรคโควิด-19

6) การสรุปบทเรียนจากกระบวนการดำเนินงาน

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 โดยการวิเคราะห์และการสรุปบทเรียนการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนต่อไป

2. กลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน มีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1) ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายชุมชนและอาสาสมัครในชุมชน

และ 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงเรียน

3. การวิเคราะห์ผล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยการรวบรวมข้อมูลการดำเนินการ กระบวนการเสริมพลังชุมชนซึ่งเป็นการปฏิบัติการในชุมชน และการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหา การสรุปบทเรียนและการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติการในชุมชน และนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อบอกเรื่องราวสิ่งที่ศึกษาจากการปฏิบัติการและข้อมูลที่ปรากฏ ประกอบด้วย กระบวนการเสริมพลังชุมชน และการพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชน

ผลการศึกษา

การพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นำเสนอใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) กระบวนการเสริมพลังชุมชน 2) การสรุปบทเรียน และ 3) การพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการเสริมพลังชุมชน

การดำเนินการ กระบวนการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนคุบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยการปฏิบัติการร่วมกันในชุมชนมีกระบวนการ ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การศึกษาชุมชน 3) การจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน 4) การพัฒนาโครงการ 5) การดำเนินการโครงการ 6) ผลการดำเนินการโครงการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การเตรียมการ มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 การประสานผู้นำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน และภาคีเครือข่าย มีการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน โดยวิธีการพบปะพูดคุย

1.2 การประชุมชี้แจงผู้นำชุมชน อาสาสมัครและเครือข่ายชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน

1.3 การสร้างและพัฒนาแกนนำชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน

1.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการแกนนำชุมชนเพื่อเสริมพลังชุมชน สร้างแรงจูงใจและสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน

1.5 การประสานหน่วยงานในพื้นที่และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และเครือข่ายชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมพลังชุมชน

การเตรียมการโดยการประสานผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัครในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) กำนัน (2) ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 12 หมู่บ้าน (3) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ รพสต.คูบางหลวงหมู่ที่ 1 และ รพสต.คูบางหลวง หมู่ที่ 6 (4) อาจารย์จากโรงเรียน จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดจันทาราม โรงเรียนวัดสุวรรณจินดาราม โรงเรียนคลองบางโพธิ์ และโรงเรียนบางโพธิ์ใหม่ (5) เจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนตำบลคูบางหลวง ได้แก่ ปลัด อบต. นักวิเคราะห์นโยบายและแผน และนักพัฒนาชุมชน 6) นายก อบต. รองนายก อบต. และสมาชิกสภา อบต.คูบางหลวง (7) กลุ่ม องค์กรและอาสาสมัครในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และสมาชิกสภาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้การเตรียมการกระบวนการเสริมพลังชุมชนมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน

2) การศึกษาชุมชน การรวบรวมข้อมูลชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน โดยวิธีการศึกษาเอกสารและการจัดเวทีชุมชนเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ในด้านบริบทชุมชน ประวัติชุมชน ทุนชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน ผลกระทบของชุมชน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมา และการดำเนินการของชุมชนที่ผ่านมาในการรับมือสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบว่า ด้านสังคมชุมชนคุดบางหลวง มีความเป็นพหุสังคม มีทั้งความเป็นชุมชนเกษตรกรรม และชุมชนเมืองผสมผสานกัน มีการอพยพของคนต่างพื้นที่เข้ามาอาศัยในชุมชน มีการอพยพแรงงานจากต่างพื้นที่และแรงงานข้ามชาติ ในชุมชนจึงมีประกอบด้วย ความหลากหลาย นอกจากนี้มีการผสมผสานระหว่างชุมชนที่เป็นทั้งคนไทยพุทธ ไทยมุสลิม ไทยเชื้อสายมอญ และในด้านเศรษฐกิจอาชีพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็น เกษตรกร ทำนา ทำไร่ เลี้ยงปลา ทำสวน จะเป็นสวนผักต่างๆ และมีอาชีพเสริม โดยมีการรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ มีการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาชุมชนและวัตถุดิบที่มีในชุมชน และเป็นสินค้าชุมชนที่สร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพแก่คนในชุมชน ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มน้ำพริก กลุ่มเนื้อเค็ม กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว กลุ่มกะละแม กลุ่มน้ำพริกตำมือ กลุ่มกล้วยกวน เป็นต้น

มีการดำเนินการกิจกรรมชุมชน ได้แก่ (1) การจัดการขยะ ธนาคารขยะ กองทุนขยะ ขยะแลกไข่ (2) การจัดสวัสดิการชุมชน ทุนการศึกษา เจ็บป่วยหรือเสียชีวิต (3) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและความรู้ชุมชน ได้แก่ การทำลูกประคบ อาหารพื้นถิ่น สานตะกร้าพลาสติก การทำผ้าบาติก (4) การจัดระเบียบชุมชน การอยู่ร่วมกันของประชากรแฝง โดยการกำหนด กฎระเบียบกติกาชุมชน และ (5) กิจกรรมการให้ความรู้ การอยู่ร่วมกันของชุมชน

ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ปัญหาที่สำคัญของชุมชน คือ เรื่องรายได้และการตกงาน ใน 1 สัปดาห์ โรงงานให้ทำงานแค่ 3 วัน คนในชุมชนที่มีอาชีพค้าขายก็ขายไม่ได้เนื่องจากบางโรงงานให้พนักงานกลับบ้านเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ส่งผลต่อรายได้ ทำให้มีรายได้ลดลงเนื่องจากลูกค้าหาย ส่วนอาชีพการเกษตร ทำนามีผลกระทบน้อยที่สุด แต่ทำสวน

เวลาที่มีผลผลิตออกมา ก็จะไม่มีการไปขาย ไม่มีตลาดรองรับ หรือขายไม่ได้คนจะไม่ค่อยซื้อ คนอยู่บ้าน จะไม่ค่อยออกไปซื้อของข้างนอก ตลาดเงียบเหงา โดยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ (1) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ในการป้องกันโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 โดยดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากโรคโควิด-19 และการสร้างครุ ก. เพื่อทำหน้าที่สอนทำหน้ากากผ้าเพื่อป้องกันตนเอง โดยการสร้างครุ ก. ให้มีความรู้ในการจะทำหน้ากากผ้าทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 10 คน รวม 12 หมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย 120 คน เพื่อทำหน้าที่ไปถ่ายทอดความรู้ต่อในชุมชน (2) โครงการเฝ้าระวังและควบคุมป้องกันโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แบบบูรณาการ (3) โครงการจิตอาสาเพื่อเป็นกำลังหลัก ทั้งนี้คนในชุมชนมีความสามัคคี มีจิตใจอาสาอย่างแท้จริง เช่น การทำหน้ากากแจกประชาชนทั่วๆ ไป แจกพระภิกษุ ทำหน้ากากผ้า 25,000 ชิ้น และมีกิจกรรมฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อ (4) โครงการตู้ปันสุข ตู้ปันสุขชุมชนคุณบางหลวงมีจุดเด่น คือในพื้นที่ที่มีสถานประกอบการมากมาย สถานประกอบการเหล่านั้นก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการแบ่งปัน

การศึกษาชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การสำรวจปัญหาและสถานการณ์ร่วมกัน ทั้งนี้พบว่า ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจแต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การดูแลช่วยเหลือกัน การแบ่งปัน มีกิจกรรมชุมชนเพื่อการรับมือกับสถานการณ์และการป้องกันภายในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมและพลังของชุมชน

3) การจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน โดยการจัดเวทีชุมชน ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน และจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชนของชุมชนคุณบางหลวง ประกอบด้วย

3.1 แผนป้องกันและเฝ้าระวัง ได้แก่

- 1) การส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิตคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- 2) การสานสายใยห่างไกลโควิด โดยการจัดตั้งศูนย์สายด่วนการให้คำปรึกษา
- 3) การสร้างวัคซีนครอบครัว ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตในสถานการณ์ภัยพิบัติ
- 4) การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นหนึ่ง เพื่อส่งเสริมบทบาทของเยาวชนในชุมชนในการรับมือสถานการณ์ภัยพิบัติ
- 5) การออกกำลังกายห่างไกลโรค การส่งเสริมคนในชุมชนในการดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย

3.2 แผนลดผลกระทบ ได้แก่

- 1) การส่งเสริมอาชีพ และการเพิ่มเติมความรู้เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ฉลาดใช้สื่อออนไลน์ เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อให้เป็นประโยชน์ เช่น การซื้อสินค้าออนไลน์ หรือการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้
- 3) การส่งเสริมวัฒนธรรม/พหุวัฒนธรรมในชุมชน ในการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นทุนชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน หรือต่อยอดเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน เช่น การแต่งกาย หรืออาหารเชิงวัฒนธรรม

3.3 แผนสื่อสารชุมชน ได้แก่

- 1) การอบรมให้ความรู้คนในชุมชนเรื่อง โรคอุบัติซ้ำ อุบัติใหม่
- 2) การผลิตสื่อการเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน/นักเรียน และการสนับสนุนอุปกรณ์เทคโนโลยีให้กับ โรงเรียน วัด ชุมชนเพื่อการเรียนรู้

4) การพัฒนาโครงการ โดยการนำแนวทางการดำเนินการของชุมชน ในการจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชนมาพัฒนาโครงการนำร่องของชุมชน โดยการใช้เวทีชุมชนในการร่วมกันกำหนดรายละเอียดโครงการ ซึ่งเป็นโครงการนำร่องของชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ในประเด็นจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำทำไม ทำกับใคร ใครทำ ทั้งนี้ชุมชนได้กำหนด โครงการ

ส่งเสริมการประกอบอาชีพสู่ภัยโควิด “การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาชนมไทยพื้นบ้านตำบลคูบางหลวง” เป็นโครงการนำร่อง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ ลดการว่างงานของคนในชุมชน (2) เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดชนมไทยพื้นบ้านตำบลคูบางหลวง และ (3) เพื่อจัดการความรู้ชุมชน รวบรวม ถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ชุมชน ทั้งนี้ในการพัฒนาโครงการพบว่าคนในชุมชนมีการมอบหมาย แบ่งงาน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

5) การดำเนินการโครงการ โดยการดำเนินการโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพสู่ภัยโควิด “การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาชนมไทยพื้นบ้านตำบลคูบางหลวง” เป็นการดำเนินการโครงการนำร่องของชุมชน เพื่อการพัฒนาความรู้ทักษะคนในชุมชน ส่งเสริมอาชีพ ลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ชุมชน ดำเนินการฝึกอบรมการทำชนมไทยพื้นบ้านคูบางหลวงโดยมีปราชญ์ในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ใช้ระยะเวลา 2 วัน ฝึกอบรมการทำชนมไทยพื้นบ้านคูบางหลวง จำนวน 8 ชนิด ประกอบด้วย ชนมไข่มงฮังส์ ชนมซาลาเปา ชนมทองชุบน้ำตาล ชนมสาเล่ย์ ชนมตาล ชนมกล้วย ชนมเทียน ข้าวหมาก และมีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านชนมไทยพื้นบ้านคูบางหลวงเพื่อจัดทำ “ตำรับชนมคูบางหลวง” ทั้งนี้ในการดำเนินการโครงการมีกลุ่มสตรีในชุมชนเข้าร่วมในทุกช่วงวัย

6) ผลการดำเนินงานโครงการ ผลจากการดำเนินงาน เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะคนในชุมชน โดยการถ่ายทอดความรู้ และมีการรวบรวมองค์ความรู้ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ชุมชน โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ชุมชนจัดทำเป็น “ตำรับชนมคูบางหลวง” ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ (1) การจัดทำตำรับชนมคูบางหลวงในรูปแบบเอกสาร (2) การจัดทำตำรับชนมคูบางหลวงในรูปแบบ E-Book และ (3) การจัดทำวิดีโอแสดงวิธีการทำชนม นอกจากนี้มีการเผยแพร่ความรู้ เพื่อการต่อยอดและพัฒนาความรู้เพื่อการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ของคนในชุมชน ตลอดจนการจัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด

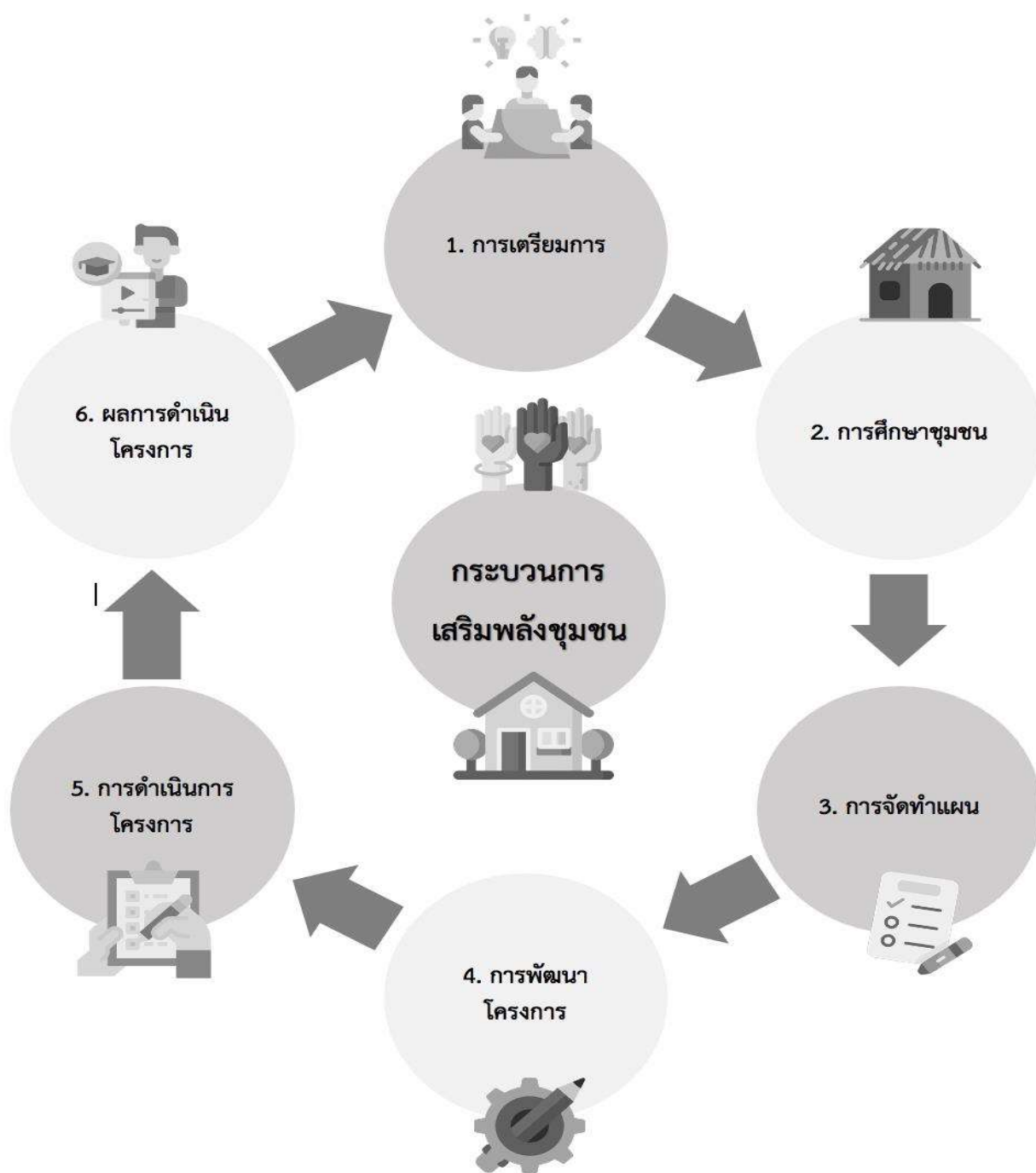
การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน ทั้งนี้จากการดำเนินการโครงการนำร่อง คนในชุมชนสามารถนำความรู้การทำขนมไปประกอบอาชีพเสริม เพราะเป็นขนมไทยที่ทำได้ไม่ยาก คนในชุมชนสามารถทำกันได้โดยทำจำหน่ายในชุมชน มีงานในชุมชนก็จะสั่งขนมมาจัดเป็นอาหารว่าง ช่วยกันอุดหนุน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้แม้จะไม่มากแต่ทำให้มีรายได้เสริม ทั้งนี้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนได้ทำขนมแจกจ่ายแก่คนกักตัวและคนติดโควิดในชุมชน นอกจากนี้การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนยังช่วยวางระบบการเฝ้าระวัง การดูแล มีพลังอาสาสมัครของชุมชนที่เข้มแข็ง ในการเฝ้าระวัง มีระบบการดูแลอย่างทั่วถึง มีการช่วยเหลือกัน เช่น มีอาหารไปแขวนไว้หน้าบ้าน นอกจากนี้คนในชุมชนได้เสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีการดูงาน เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่นๆ เพื่อเปิดประสบการณ์ ความรู้ ความคิดและมุมมองในการพัฒนาชุมชนแก่คนในชุมชน

*การรวบรวมองค์ความรู้ชุมชน “ตำรับขนมकुบางหลวง”
การจัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์*

จากการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนคุบ่างหลวง โดยมีกระบวนการ ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การศึกษาชุมชน 3) การจัดทำแผน 4) การพัฒนาโครงการ 5) การดำเนินการโครงการ 6) ผลการดำเนินการโครงการ สามารถสรุปได้ดังนี้

2. การสรุปบทเรียน

การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนคูบางหลวงสรุปบทเรียนได้ดังนี้

1) การร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ชุมชน ทุนชุมชน ศักยภาพชุมชน ปัญหาและสถานการณ์ชุมชน

2) การร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดการเรียนรู้ การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิด การแก้ไขปัญหาชุมชน การแบ่งงานกันทำ การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันสร้างสรรค์ ตลอดจนเกิดการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

3) การทำกิจกรรมร่วมกัน จากการร่วมกันดำเนินการโครงการนอกจาก ส่งเสริมอาชีพซึ่งเป็นโครงการนำร่อง ซึ่งนอกจากการมุ่งส่งเสริมอาชีพ การพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ยังส่งผลต่อการฟื้นฟูภูมิปัญญา อัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน และการรวบรวมองค์ความรู้ชุมชนเพื่อการต่อยอดและการใช้ประโยชน์ต่อไป

4) เกิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะเรียนรู้ไปด้วยกัน ปฏิบัติไปด้วยกัน ค่อยๆ ซึมซับ สร้างความมั่นใจและเสริมพลังชุมชน ตัวอย่างเช่น คนในชุมชนมีความมั่นใจ มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการนำเสนอผลการระดมความคิดเห็นในเวทีชุมชน

5) การสร้างพลังชุมชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชน เป็นการดำเนินการที่รวมคน รวมความคิด รวมพลังชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความพร้อมในการขับเคลื่อนประเด็นด้านอื่นๆ ของชุมชนต่อไป

6) การร่วมมือกันของภาคีเครือข่ายในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ภาคเอกชน และภาคประชาชน

7) การมีแผนชุมชน ในด้านการป้องกันและเฝ้าระวัง การลดผลกระทบ การสื่อสารชุมชน ทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว

3. การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่

ระบาดโรคโควิด-19 โดยการรวบรวมและวิเคราะห์การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน ทั้งนี้รูปแบบการเสริมพลังชุมชนในทุกขั้นตอนจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ไปด้วยกัน ปฏิบัติไปด้วยกัน ประกอบด้วย 1) กระบวนการเสริมพลังชุมชน 2) กลไกการเสริมพลังชุมชน และ 3) การเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนการเสริมพลังชุมชน การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน ได้แก่

1.1 การเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน โดยวิธีการ ดังนี้ (1) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนจากเอกสารต่างๆ การสอบถามข้อมูลชุมชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (2) การประสานผู้นำชุมชน อาสาสมัครและเครือข่ายชุมชน ด้วยการพบปะการพูดคุย (3) การประชุมชี้แจงผู้นำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน (4) การสร้างแกนนำชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนให้เป็นแกนนำหลัก ตลอดจนเป็นผู้ประสานการดำเนินงาน (5) การประชุมเชิงปฏิบัติการแกนนำชุมชนเพื่อเสริมพลัง สร้างความรู้ความเข้าใจ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน (6) การประสานภาคีเครือข่าย หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน วัด มัสยิด เพื่อเชื่อมโยงภาคีความร่วมมือ ทั้งนี้การเตรียมการโดยการประสานผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน ภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมพลังชุมชน

1.2 การศึกษาชุมชน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน และการวิเคราะห์ชุมชน โดยวิธีการศึกษาข้อมูลชุมชนเบื้องต้นจากเอกสาร และการจัดเวทีชุมชนเพื่อการสำรวจข้อมูลชุมชน การสะท้อนปัญหาและสถานการณ์ของชุมชน ได้แก่ (1) ข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน (2) ข้อมูลปัญหาและ

สถานการณ์ของชุมชน (3) ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ การศึกษาชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

1.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้ การศึกษา ดูงานชุมชนอื่นๆ เพื่อการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายชุมชน โดยการศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติ ภัยธรรมชาติ เพื่อเสริมพลังชุมชน สร้างแรงบันดาลใจ และช่วยให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เพื่อนำบทเรียนจากการไปเรียนรู้ชุมชนอื่นมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเองต่อไป

1.4 การจัดทำแผน การจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ โดยการจัดเวทีชุมชน เพื่อให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ ข้อมูลชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกิจกรรมของชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านสุขภาพ ด้านการสื่อสารชุมชน ด้านการบริหารจัดการชุมชน เป็นแผนชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนและการรับมือสถานการณ์ของชุมชน

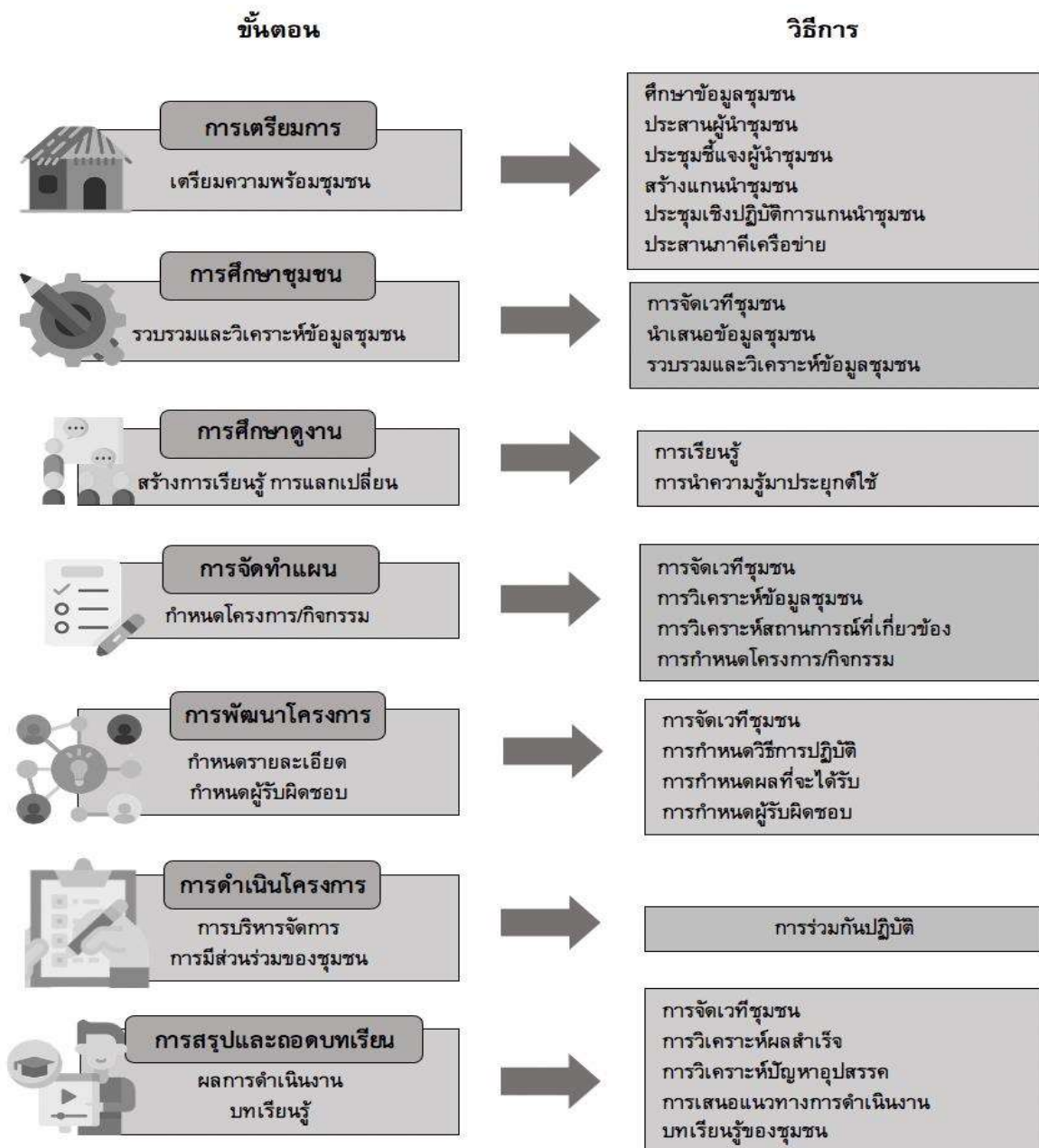
1.5 การพัฒนาโครงการ เป็นการจัดทำรายละเอียดโครงการและ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนเพื่อให้มีความพร้อมในการนำไปสู่การปฏิบัติได้ทันที ชุมชนร่วมกันกำหนดรายละเอียดโครงการและกิจกรรมโดยการจัดเวทีชุมชน ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และผู้รับผิดชอบ

1.6 การดำเนินโครงการ เป็นการนำโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลในการบริหารจัดการชุมชน เป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนตามเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายชุมชนในการดำเนินงาน

1.7 การสรุปและถอดบทเรียนชุมชน เป็นการทบทวนการดำเนินงาน และกิจกรรมที่ผ่านมาโดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

ทั้งความสำเร็จในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและข้อเสนอแนะทางในการดำเนินงานต่อไป เป็นการสะท้อนผลและการถอดบทเรียน เพื่อเป็นบทเรียนรู้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการในประเด็นอื่นๆ ของชุมชน ตลอดจนเป็นบทเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นๆ เพื่อการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ต่อไป

กระบวนการเสริมพลังชุมชนทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ การศึกษาชุมชน การศึกษาดูงาน การจัดทำแผน การพัฒนาโครงการ การดำเนินโครงการ และการสรุปและถอดบทเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

2) กลไกการเสริมพลังชุมชน การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน โดยมีกลไกที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเสริมพลังชุมชน ประกอบด้วย

2.1 แกนนำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำทางศาสนา

2.2 อาสาสมัครในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สมาชิกสภาเด็กและเยาวชน ตลอดจนอาสาสมัครอื่นๆ

2.3 ภาควิชาการในชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาจารย์จากโรงเรียนในชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) การเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน เป็นการเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน การสร้างความมั่นใจและการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่

3.1 การจัดเวทีชุมชน เป็นเวทีของชุมชนในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ชุมชน ทุนชุมชน ศักยภาพชุมชน ปัญหาและสถานการณ์ของชุมชน และเวทีสรุปบทเรียน เพื่อให้ชุมชนทบทวนและสะท้อนผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน การปฏิบัติร่วมกันเพื่อเป็นบทเรียนรู้สำหรับการดำเนินกิจกรรมของชุมชนต่อไป

3.2 การปฏิบัติการร่วมกันของชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสำรวจข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดแผนปฏิบัติการของชุมชน และการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีการปฏิบัติการร่วมกันและการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมชุมชน

3.3 การอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้แก่คนในชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ การส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพ เป็นต้น

3.4 การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการรับมือและการปรับตัวต่อสถานการณ์ของชุมชน เช่น 1) การใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครในชุมชน 2) การใช้สื่อออนไลน์ 3) การใช้เสียงตามสายและหอกระจายข่าวในชุมชน เป็นต้น

3.5 การศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายชุมชน เป็นการเสริมพลังชุมชนและสร้างแรงบันดาลใจ ตลอดจนการเรียนรู้บทเรียนจากชุมชนอื่นมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเองต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปบทเรียนรู้

กระบวนการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีบทเรียนรู้ที่สำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ได้ต่อไป ดังนี้

1) พลังชุมชน ในชุมชนมีพลังชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

1.1 ความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ตลอดจนจิตอาสาของคนในชุมชนที่ผนึกกำลังกันอย่างเข้มแข็ง ร่วมมือกันดูแลคนในชุมชน ความมีน้ำใจของคนในชุมชน และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชนเป็นพลังชุมชนที่สำคัญในการรับมือกับสถานการณ์ของชุมชน

1.2 ศักยภาพชุมชน ทุนชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน องค์กรความรู้ชุมชน ซึ่งเป็นพลังชุมชนในการ แก้ปัญหาของชุมชน เช่น การใช้ศักยภาพคนในชุมชน ความร่วมมือกัน เป็นพลังชุมชนในการรับมือสถานการณ์ การใช้ทุนชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน องค์กรความรู้ชุมชน และปราชญ์ชุมชนในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชนเพื่อลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชน

2) การเสริมพลังชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการเสริมพลังชุมชน กลไกการเสริมพลังชุมชน และการเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน ดังนี้

2.1 กระบวนการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่คนในชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ การให้ข่าวสาร การจัดทำสื่อเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง ช่วยลดความตระหนก และสร้างความหวัง แก่คนในชุมชน การมีแผนชุมชนในการรับมือสถานการณ์และลดกระทบทาง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ มีความพร้อมสามารถรับมือกับ สถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของ คนในชุมชน และการสรุปบทเรียนรู้อารมณ์ร่วมกันของชุมชน

2.2 กลไกการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน ในการส่งเสริม สนับสนุน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ โรงงาน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ตลอดจนแกนนำชุมชน กลุ่ม องค์กรและอาสาสมัคร ในการดูแล ช่วยเหลือ และการแบ่งปันกันในชุมชน ซึ่งเป็น กลไกที่สำคัญในการเสริมพลังชุมชน

2.3 การเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกัน ของคนในชุมชน โดยการปฏิบัติการร่วมกัน ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ คนใน ชุมชนเกิดความมั่นใจในตนเอง และสามารถตั้งพลังชุมชนและศักยภาพชุมชนใน การร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งต่อไป

2. การอภิปรายผล

การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และ ดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

1) การเสริมพลังชุมชน การเสริมพลังชุมชนเป็นการพัฒนาความสามารถ หรือศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการปัญหาและดำเนินการกระบวนการชุมชนได้ อย่างเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยตระหนักในคุณค่าของ ชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน

ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลจากกระบวนการดำเนินการ โดยวิธีการเรียนรู้ชุมชนตนเอง การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นที่ต้องการพัฒนาของชุมชน การประสานทรัพยากรต่างๆ เพื่อดำเนินการพัฒนา ตลอดจนการทบทวนความรู้ ความคิดเพื่อการประยุกต์ใช้ต่อไป องค์ประกอบที่สำคัญในการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชน ภาวะผู้นำ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ทั้งข้อมูลชุมชน ปัญหาและความต้องการชุมชน ระบบการบริหารจัดการชุมชนตนเอง การประสานเชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในการสนับสนุน ส่งเสริมการเสริมพลังชุมชน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญในการเสริมพลังชุมชน คือ การสร้างความรู้สึกร่วม จิตสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของชุมชน และการมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ

2) การลดผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อคนในชุมชนในวงกว้าง เกิดภาวะรายได้ลดลง รายได้น้อย ภาวะการตกงาน การว่างงาน การขาดรายได้ จากการศึกษาชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรม คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงปลา ปลูกผัก และมีอาชีพเสริมโดยการรวมกลุ่มใช้ความรู้ ทักษะและภูมิปัญญาชุมชน เช่น กลุ่มนวดแผนไทย และกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาชุมชน ใช้วัตถุดิบในชุมชน เช่น อาหารพื้นเมือง ขนมไทยพื้นบ้าน เป็นต้น ส่งผลให้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมาชุมชนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับที่ไม่รุนแรง การลดผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงควรส่งเสริมการใช้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาชุมชน ผลผลิตชุมชน วัตถุดิบในชุมชน รวมทั้งพืชสมุนไพรต่างๆ ในชุมชน เป็นฐานในการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการรวบรวมผู้รู้ในชุมชน ปราชญ์ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งภูมิปัญญาที่มีค่าของชุมชน จัดตั้งเป็น “ครูภูมิปัญญาชุมชน” เพื่อนำความรู้ที่มีในชุมชนมาถ่ายทอดแก่

คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นต่อไปเพื่อต่อยอดในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ต่อไป นอกจากนี้การเป็นชุมชนเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงปลา ปลูกผัก ซึ่งส่งผลให้ชุมชนสามารถผลิตอาหารเพื่อการบริโภคในครัวเรือนในชุมชนได้เอง จึงมีความมั่นคงทางอาหาร สามารถลดความเดือดร้อน ลดผลกระทบทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้

3) การลดผลกระทบทางสังคมในระดับชุมชน สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง การงดกิจกรรมของชุมชน งดกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ต่างๆ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีระยะห่าง ส่งผลต่อจิตใจของคนในชุมชน ดังนั้นการลดผลกระทบทางสังคม ด้วยการเสริมพลังคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ให้ชุมชนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการดูแลกันและกัน ซึ่งโดยพื้นฐานของสังคมไทย มีความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้นการเสริมพลังคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทร การเกื้อกูล การแบ่งปัน การมีน้ำใจ การดูแลกันในชุมชน ผ่านกิจกรรมชุมชน เช่น 1) การแลกเปลี่ยน การแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนพืชสมุนไพรต่างๆ 2) การสร้างความรู้ ความเข้าใจคนในชุมชนเพื่อลดความตระหนก ให้สามารถปรับตัวในสถานการณ์สร้างความหวังคนในชุมชนโดยใช้ศักยภาพชุมชน เช่น ความรู้ในการดูแลตัวเอง ดูแลคนในครอบครัวและชุมชน 3) โครงการวัคซีนใจ การมีกลุ่มเพื่อนได้พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเข้มแข็งทางจิตใจในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 4) โครงการจิตอาสาชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการดูแล เฝ้าระวัง และประสานชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และ 5) โครงการกองทุนชุมชนและสวัสดิการชุมชน เพื่อการดูแลช่วยเหลือเป็นสวัสดิการคนในชุมชนในด้านค่าครองชีพ ด้านการรักษาพยาบาล และด้านการศึกษาบุตร เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีข้อเสนอเพื่อการเสริมพลังชุมชนดังนี้

1) การส่งเสริมบทบาทผู้นำและแกนนำชุมชน การพัฒนาผู้นำและแกนนำชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้มีบทบาทในการส่งเสริม การประสานงานและเป็นพลังชุมชนในการส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชน การแก้ไขปัญหา การบริหารจัดการชุมชนตนเอง โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมเสริมพลัง สร้างแรงจูงใจ สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความเชื่อมั่น และส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชน และแกนนำชุมชนในการเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนต่อไป

2) การส่งเสริมเครือข่ายชุมชน เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานชุมชนและเชื่อมโยงระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่

3) การส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนกลุ่มสวัสดิการชุมชน เพื่อดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม

4) บทบาทหน่วยงานและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และภาคเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนในชุมชน ให้มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน เชื่อมประสาน เกิดการบูรณาการทุกภาคส่วนในการทำงานชุมชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมในระดับชุมชน

5) การพัฒนาระบบข้อมูลของชุมชน พัฒนาระบบข้อมูลชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนข้อมูลผู้ที่ได้รับผลกระทบต่างๆ ให้มีความครบถ้วน ถูกต้องและทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อความสะดวก รวดเร็วในการนำข้อมูลมาใช้ ประโยชน์ การต่อยอดและการเสริมพลังชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2554). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอัตยัตถ์ในชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พรอสเพอริสพลัส.
- กรมสุขภาพจิต. (2563). *แผนการฟื้นฟูจิตใจในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. (2553). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณดี สุทธิสาร. (2560). *การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สิริก เลิศลัทธิธาร. (2550). *การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว ทางน้ำอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิญา เวชยชัย. (2557). *การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2551). *การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน*. *วารสารพยาบาล มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 2 (ฉบับพิเศษ), 1-5.